

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

І.В. Озерський

доктор юридичних наук, доцент
(Запорізький національний університет)

УДК 343.1 (478)

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТА ІНШІ ОБСТАВИНИ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ У СВІТЛІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Висвітлено окремі теоретико-правові питання призначення та проведення судово-психологічної експертизи та інших форм використання спеціальних психологічних знань з урахуванням прийнятого нового Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: психологічна експертиза, психіатрична експертиза, спеціальні знання, перевиховання, спеціаліст-психолог, переконання, докази.

Постановка проблеми. Проблема призначення та проведення судово-психологічної експертизи та інших форм використання спеціальних психологічних знань завжди була в центрі уваги юридичної науки, а з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (2012 р.) стала нагальною для науковців та практиків, діяльність яких пов'язана зі сферою юридичної психології та кримінально-процесуального права.

Метою статті є дослідження організаційно-правових чинників удосконалення призначення та проведення судово-психологічної експертизи та інших форм використання спеціальних психологічних знань з урахуванням прийнятого нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремим організаційно-правовим аспектам проблеми призначення та проведення судово-психологічної експертизи та інших форм використання спеціальних психологічних знань у кримінальному процесі України присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, В.Г. Андросюка, О.М. Гребенюка, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєва, В.О. Коновалової, Р.Я. Лемик, В.М. Шерстюк, О.В. Яроша та ін., проте на сьогодні не можна впевнено говорити про ґрунтовне теоретико-прикладне дослідження питань призначення та проведення судово-психологічної експертизи.

пертизи та інших форм використання спеціальних психологічних знань у векторі нового КПК України.

Основний зміст психологічної експертизи полягає в аналізі певних даних з метою встановлення нових фактів, які мають значення для кримінального провадження. Судово-психологічна експертиза, як зазначає Р.Я. Лемик, це інститут юридичної психології, що, як правило, застосовується в цивільному, кримінальному і, рідше, в адміністративному провадженні, тобто у справах, підвідомчих суду [1, с.10].

Судово-психологічна експертиза (далі – СПЕ), за словами О.В. Яроша, дозволяє об'єктивно визначати міру покарання з урахуванням реальної мотивації, рівня усвідомленості підлітками їхніх дій, індивідуально-психологічних якостей особистості обвинувачених і особливостей поведінки, що не може бути правильно оцінене без застосування психологічних методів [2, с. 18]. Саме судова експертиза, на думку В.М. Шерстюк, відіграє пріоритетну роль у впровадженні передових досягнень науки і техніки у практику боротьби зі злочинністю та сприяє надійності системи доказування по справі [3, с. 4].

Виклад основного матеріалу. У новому кримінально-процесуальному законі немає спеціальних норм, що регулюють порядок призначення, специфіку проведення судово-психологічних експертиз (за винятком ст. 486 КПК України) [4], отже, загальні норми застосування спеціального експертного знання дозволяють призначати судово-психологічну експертизу. У процесі розгляду кримінальних справ у злочинах, скоєних неповнолітніми, судово-психологічна експертиза застосовується й у тих випадках, коли сумнівів у психічному здоров'ї досліджуваної особи не виникає. Це пояснюється необхідністю встановлення здатності неповнолітнього усвідомлювати зміст та значення своїх дій та керувати ними [5, с. 15].

Виходячи з вимог кримінального процесуального законодавства, а саме ч. 1 ст. 486 КПК України [4], у разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримання психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації, призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза. Варто зазначити, що в ч. 2 ст. 486 КПК України [4] законодавець прямо вказав на випадки призначення саме психологічної експертизи, зокрема для:

- з'ясування рівня розвитку неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого (ч. 2 ст. 486 КПК України);
- соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, які необхідно врахувати при призначенні покарання і обранні заходу виховного характеру (ч. 2 ст. 486 КПК України) [4].

Якщо звернутися до положень нового КПК України, то слід нагадати, що спеціальні знання психолога можуть знадобитися і для з'ясування певного кола питань при проведенні судово-психологічної експертизи. Наприклад, такі положення п. 3, 4 та 5 ч. 2 ст. 242 КПК України [4], як визначен-

ня психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності (п. 3); встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, якщо іншим способом неможливо отримати ці відомості (п. 4); встановлення статевої зрілості потерпілої особи у кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. 155 КК України [4].

Узагальнення матеріалів судово-психологічних експертиз, проведене науковцями Національної академії внутрішніх справ показало, що прокурорсько-слідчі працівники і спеціалісти-експерти доволі часто припускаються помилок і хиб, що негативно впливає на результативність проведення експертиз. Серед них у першу чергу необхідно назвати такі.

1. Недоліки, що мали місце при прийнятті рішення про необхідність проведення у справі експертизи і визначення кола питань до експерта.

Наприклад, у справах щодо статевих злочинів експертизу призначали без достатньої підстави, в результаті чого питання, поставлені перед експертом, не мали суттєвого значення для справи. Трапляються випадки, коли експертів ставляться запитання, що виходять за межі його спеціальних знань. Мабуть саме тому в новому КПК України в ч. 4 ст. 101 чітко вписано, що “запитання, які ставляться експертів, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта” [4]. У більшості розслідуваних справ, кваліфікованих як вбивство або заподіяння різної тяжкості тілесних ушкоджень у стані сильного душевного хвилювання, психологічну експертизу (для того щоб визначити, чи перебував підозрюваний чи обвинувачений у стані фізіологічного афекту) не призначали. За дослідженнями деяких вчених, сьогодні близько 78 % слідчих і суддів прагнуть самостійно відповідати на запитання психологічного характеру, тому й проблема залучення експерта-психолога до вирішення завдань кримінального судочинства вирішується незадовільно [6, с. 35].

2. Помилки, допущені при доборі експерта. Слідчі і прокурори доручали проведення експертиз за формальними підставами (кандидат наук, доцент, доктор наук тощо) без попереднього з'ясування сфери їхніх наукових інтересів і компетентності у вирішенні питань, з яких призначалася конкретна експертиза, зокрема, без урахування професійних навичок володіння експериментально-психологічними методиками. Вважаємо, що як прокурор, так і слідчий повинен пересвідчитися у компетенції експерта-психолога чи спеціаліста-психолога, завчасно з'ясувавши наявність в останніх досвіду використання психодіагностичних методів, методик.

3. Недостатність методичної бази досліджень, сумбурність у викладенні результатів обстеження осіб, що підлягають експертизі, поверховий характер і недостатня обґрунтованість окремих висновків.

4. Помилки, допущені при застосуванні експертних висновків. Досить часто слідчі і суди використовували експертні висновки без належної оцінки їх обґрунтування і достовірності. Навіть коли в окремих випадках висновки експерта явно суперечили іншим зібраним у справі доказам, замість того, аби мотивувати свою незгоду з актом експертизи, його просто не зга-

дувати в обвинувальному висновку і вирокі. А відтак, не було жодного факту призначення повторної і додаткової експертизи, хоча іноді для цього були серйозні підстави [7, с. 319]. Відрадно, що у новому КПК України в ч. 10 ст. 101 законодавець зобов'язав особу чи орган, які здійснюють провадження, незгоду з висновком експерта вмотивовувати у відповідних постанові, ухвалі, вирокі.

До цього переліку, на нашу думку слід додати ще й те, що прокурорсько-слідчими працівниками у зв'язку з *невмінням розмежовувати питання психіатрії та психології (іншими словами, предмет дослідження)* частіше за все (87 % випадків) призначаються комплексні психолого-психіатричні експертизи. У цьому разі прокурорсько-слідчим працівникам необхідно чітко окреслити предмет дослідження психіатричної та психологічної експертизи. Така проблема виникла й у законодавця при написанні нового, сьогодні вже чинного КПК України (2012 р.), оскільки як виходить зі змісту ч. 6 ст. 101 КПК України [4], експертиза з кримінального провадження проводиться лише щодо психічного стану підозрюваного та обвинуваченого, а куди поділася експертиза стосовно психологічного стану – невідомо. На нашу думку, психологічна експертиза обов'язково повинна передувати психіатричній.

Більше того, законодавець у ст. 509 КПК України (“Психіатрична експертиза”) в п. 2 ч. 1 наводить такі підстави для призначення психіатричної експертизи: “затьмарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті тощо” [4], наголошуючи, що всі ці категорії стосуються неадекватної поведінки особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння або після нього. Однак означені категорії не лише є психологічними, а й безпосередньо характеризують особу цілком психічно здоровою, котрій можуть бути притаманні такі психологічні процеси: затьмарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті унаслідок стресу, психологічної травми, переляку, симуляції тощо. Відтак ці явища можуть бути тимчасовим розладом, а для психіатричної експертизи потрібна їх сталість. Тому таку поведінку особи варто досліджувати на перетині двох видів експертиз, комплексно призначивши психолого-психіатричну експертизу, де вже самі експерти розмежують спірні питання двох суміжних наук.

Академік В.О. Коновалова, до предмета судово-психологічної експертизи відносить не лише психіку здорової людини, а й вивчення психічної діяльності в нормі, тобто закономірностей психічної діяльності здорової людини [8, с.155], що є цілком слушним, на нашу думку. Психіатрія ж досліджує і вивчає патологічні зміни психіки людини, що й становить предмет судово-психіатричної експертизи [1, с. 112].

Щодо використання такої форми психологічних знань як надання психологічної допомоги (ч. 3 ст. 71 КПК України), то варто згадати п. 4 ст.75 КПК України, в якому йде мова про те, що однією з умов, котра виключає участь слідчого судді, судді або присяжного у кримінальному провадженні, є наявність певних обставин, які викликають сумнів у його неупередженості [4], а відтак це, на нашу думку, дає підстави для застосування психологічних навичок щодо діагностування психологом сумнівної по-

ведінки чи інших психофізіологічних ознак зазначених вище учасників процесу. Оскільки у наведеній нами правовій процедурі переважає суб'єктивний (психологічний) чинник – “сумнів у неупередженості”, то щоб його фахово діагностувати, потрібні спеціальні психологічні знання, адже, на відміну від психолога, прокурор чи то слідчий керуються у цьому разі лише внутрішнім переконанням, що переважно ґрунтується на правових знаннях (ст. 94 КПК України) [4], а тому лишає поза увагою його “сумнів”, тобто психологічну сутність.

Схожа підстава для застосування спеціальних психологічних знань щодо діагностування психологом сумнівної поведінки таких учасників процесу, як прокурор та слідчий, міститься в п. 3 ч. 1 ст. 77 КПК України. А саме, прокурор, слідчий не має права брати участь у кримінальному провадженні, якщо існують обставини, які викликають обґрунтовані сумніви в їх неупередженості. Такі сумніви можуть виникнути у будь-якого учасника процесу, навіть у свідка чи понятого, але щоб вмотивувати свої сумніви в неупередженості прокурора чи слідчого потрібно звернутися за допомогою до спеціаліста-психолога. Відрадно, що новий КПК такі обставини передбачив, адже в ч. 3 ст. 71 КПК України чітко виписано: “Сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги” [4]. Тому обґрунтувати такі сумніви доцільно висновком спеціаліста-психолога та іншими вагомими аргументами.

До речі, наявність обставин, які викликають сумнів у неупередженості будь-якого учасника процесу, іноді стають підставою для заявлення останньому відводу (ст. 80 КПК України), який, відповідно до ч. 5 ст. 80 КПК України, повинен бути вмотивованим [4], а отже, як і в попередніх ситуаціях, вимагає залучення спеціаліста-психолога для діагностики сумніву та складення на підставі цього відповідного висновку. Спеціальні психологічні знання потрібні також в окремих випадках визнання допустимості зібраних по справі доказів.

Так, наприклад, у ч. 3 ст. 88 КПК України зазначено: “Докази щодо певної звички або звичайної ділової практики підозрюваного, обвинуваченого є допустимими для доведення того, що певне кримінальне правопорушення узгоджувалося із цією звичкою підозрюваного, обвинуваченого” [4]. Для того щоб це встановити, потрібно провести психологічне дослідження (експертизу), адже “звички” – це більше категорія психологічної науки. В іншому разі спеціаліст-психолог (експерт) може усно проконсультувати прокурора, суд чи інших учасників процесу стосовно доведення того, що певне кримінальне правопорушення узгоджувалося із звичкою підозрюваного, обвинуваченого. Більше того, спеціаліст-психолог при нагоді може бути допитаним у суді з приводу відомих йому обставин, за яких ним досліджувалися звички підозрюваного, обвинуваченого (ч. 1 ст. 95 КПК України) [4] та їх причинно-наслідковий зв'язок із скоєним кримінальним правопорушенням.

Таким чином, висновок або думка понятого, свідка, підозрюваного чи обвинуваченого, який дає показання щодо якихось психологічних чинни-

ків скоєння кримінального правопорушення, може визнаватися судом доказом, лише якщо такий висновок або думка корисні для ясного розуміння показань (їх частини) і ґрунтується на спеціальних (ч. 6 ст. 95 КПК України) [4], у нашому випадку, психологічних знаннях, тобто із залученням до процесу спеціаліста-психолога. Втім, якщо такі показання суд не визнав допустимими доказами в порядку ч. 2 ст. 89 КПК України [4], то інша сторона (наприклад, прокурор чи адвокат) має право допитати особу (спеціаліста-психолога) згідно з правилами допиту експерта.

Також суд може визнати допустимим доказом показання з чужих слів незалежно від можливості допитати особу, яка надала первинні пояснення, у виняткових випадках, якщо такі показання є допустимим доказом згідно з іншими правилами допустимості доказів (ч. 2 ст. 97 КПК України) [4]. Натомість перед прийняттям такого рішення суд зобов'язаний врахувати переконливість відомостей щодо факту надання первинних пояснень (п. 4 ч. 2 ст. 97 КПК України) [4]. Такий психологічний чинник як “переконливість” можна оцінити лише завдяки залученню до цього процесу спеціаліста-психолога. Сам термін «переконання» означає “тверду впевненість, певність у чому-небудь; віру у щось” або “тверду, міцну усталену думку про що-небудь, погляд на щось” [9, с.729]. У психологічному словнику М.Г Петровського переконання тлумачиться як усвідомлена потреба особистості, яка спонукає її діяти відповідно до своїх ціннісних орієнтацій [10, с. 413]. В.О. Коновалова та В.Ю. Шепітько визначають, що переконання, як ставлення суб'єкта до своїх знань, висновків і рішень, як почуття впевненості, є психологічною категорією” [11, с.133].

Академік Ю.М. Грошевий вважає, що переконання у психологічному плані характеризується впевненістю у правильності прийнятого по справі рішення, яке базується на дослідженні зібраних по справі доказів в їх повноті і сукупності, при неухильному дотриманні вимог закону, а також почуттям довіри до свого висновку з точки зору відповідності закону, цілям і завданням правосуддя [12, с. 214]. Наявність повної переконаності, на думку академіка В.О. Коновалової, слугує психологічною гарантією правильності вирішення кримінальних справ, рішень, що приймаються [13, с. 171].

Щодо застосування психологічних знань у формі надання консультацій, то в цьому переконує аналіз практики, за даними якої (76,5 % випадків), психологічна консультація в багатьох випадках передує призначенню судово-психологічної експертизи, а тому допомагає правильно кваліфікувати дії обвинуваченого, встановити належну міру покарання, правильно оцінити показання свідка, потерпілого тощо. Як пише О.М. Гребенюк, “за змістом консультація є досить близькою до такої форми використання спеціальних психологічних знань, як психологічна експертиза, і може надаватися тією ж особою, яка в подальшому буде проводити судово-психологічну експертизу” [14, с. 147].

Вважаємо, що навіть при застосуванні неповнолітньому підозрюваному чи обвинуваченому певного запобіжного заходу потрібно залучати спеціаліста-психолога, адже, як наголошує сама диспозиція ч. 1 ст. 492 КПК України, обрання такого заходу повинно відбуватися з урахуванням вікових та психологічних особливостей неповнолітніх правопорушників [4].

Наприклад, при передачі неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – під нагляд адміністрації цієї установи, суд за допомогою спеціаліста-психолога зобов'язаний зібрати відомості про особу батьків, опікунів або піклувальників, їхні стосунки з неповнолітнім і впевнитися у тому, що вони можуть належно здійснювати нагляд за неповнолітнім (ч. 4 ст. 493 КПК України) [4].

Так само, хоча в статті 495 КПК України таке й не передбачено, спеціаліст-психолог може знадобитися при вирішенні суддею питання про тимчасове видалення неповнолітнього обвинуваченого із зали судового засідання на час дослідження обставин, що можуть негативно вплинути на останнього (ч. 1 ст. 495 КПК України) [4]. Такому рішення судді можуть слугувати міркування прокурора, захисника і законного представника, які, на нашу думку, повинні спиратися на психологічні спостереження спеціаліста-психолога, адже обставини дослідження справи можуть бути пов'язані з психотравмуючими чинниками впливу на свідомість, психологічний та фізіологічний стан неповнолітнього (деталізація події звалтування, вбивства, розчленування, розбещення тощо). Отже, таке рішення повинно прийматися суддею лише на підставі письмових чи усних роз'яснень спеціаліста-психолога щодо доцільності видалення неповнолітнього із зали судового засідання.

Також, на нашу думку, варто представникам служби у справах дітей та кримінальної міліції перед висловленням у суді позиції з приводу найбільш доцільних заходів стосовно перевиховання неповнолітнього обвинуваченого (ч. 2 ст. 496 КПК України) [4] залучати спеціаліста-психолога, який зможе проконсультувати останніх про ефективність пропонованих заходів профілактики поведінки правопорушника чи порекомендувати оптимальні. Вважаємо, що прокурор під час досудового розслідування кримінального проступку, вчиненого вперше неповнолітнім чи скоєння останнім злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості без застосування кримінального покарання, має провести низку консультацій зі спеціалістом-психологом (*про можливість та доцільність примусового перевиховання неповнолітнього*) за внутрішнім переконанням та в порядку ч. 1 ст. 497 КПК України письмово звернутися з клопотанням до суду про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру [4].

За аналогією, вже під час постановлення ухвали у кримінальному провадженні щодо застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру суд має з'ясувати чи слід застосовувати до нього означений захід, і якщо слід, то який саме (п. 3 ч. 1 ст. 501 КПК України) [4]. Вважаємо, що для прийняття такого рішення суд повинен викликати в судове засідання спеціаліста-психолога та ще раз переконатися про доцільність та ефективність застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру. Спеціаліст-психолог має надати усні роз'яснення щодо свого висновку, на яких ґрунтувалося клопотання прокурора в порядку ч. 1 ст. 497 КПК України [4].

Висновок. Таким чином, нормативні параметри нового Кримінального процесуального кодексу України (2012 р.) [4] розширюють можливості

призначення судово-психологічної експертизи та використання інших ефективних форм застосування спеціальних психологічних знань, що слугують додатковим аргументом (доказом) у кримінальному провадженні.

Бібліографічні посилання

1. Лемик Р. Я. Судово-психологічна експертиза в цивільному процесі України (проблеми теорії та практики) : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06 / Лемик Р. Я. — К., 2004.
2. Ярош О. В. Судово-психологічна експертиза неповнолітніх, обвинувачуваних за агресивні злочини : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / О. В. Ярош. — Х., 2008.
3. Шерстюк В. М. Організаційно-правові та морально-психологічні засади судово-експертної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Шерстюк В. М. — Х., 2007.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» : чинне законодавство від 19 листопада. — К., 2012.
5. Максимова Н. Ю. Курс лекцій по детской психологии : учеб. пособ. / Н.Ю. Максимова, Е. Л. Милютина. — Ростов н/Д., 2000.
6. Психологічна експертиза в слідчій практиці : навч. посіб. / Н.В. Алікіна, П.Д. Біленчук, М. А. Зубань та ін. — К., 1993.
7. Юридична психологія : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєв та ін. ; за заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. — К., 1999.
8. Коновалова В.Е. Правовая психология : учеб. пособ. [для студ. юрид. вузов и фак., обуч. по спец. «Правоведение»] / Коновалова В. Е. — Х., 1990.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь, 2003.
10. Психология. Словарь / под общ. ред. А.В. Петровского, М. Г. Ярошевского. — 2-е изд., испр. и доп. — М., 1990.
11. Коновалова В. О. Юридична психологія. Акад. курс : підруч. / В.О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. — К., 2004.
12. Грошевой Ю.М. Проблемы формирования судейского убеждения в уголовном судопроизводстве / Ю.М. Грошевой. — Х., 1975.
13. Коновалова В.О. Юридична психологія: проблеми інтеграції / В.О. Коновалова // Вісник Академії правових наук України. — № 2 (37). — 2004. — С.168–174.
14. Гребенюк М. О. Юридико-психологічні засади розслідування злочинів, вчинених із особливою жорстокістю : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06 / Гребенюк М. О. — К., 2009.

Озерский И.В. Судебно-психологическая экспертиза и другие обстоятельства применения специальных психологических знаний в свете нового уголовного процессуального кодекса Украины. Освещены отдельные теоретико-правовые вопросы назначения судебно-психологической экспертизы и других форм использования специальных психологических знаний с учетом принятия нового Уголовного процессуального кодекса Украины.

Ключевые слова: психологическая экспертиза, психиатрическая экспертиза, оптимизация, специальные знания, перевоспитание, специалист-психолог, убеждения, доказательства.

Ozersky I.V. Forensic and psychological inquiry and other cases of special psychological knowledge application in the light of the new Criminal procedural code of Ukraine. The problem of the purpose and conduct of forensic and psychological inquiry and other uses of special psychological knowledge has always been the focus of legal science, and since the adoption of the new Criminal Procedure Code of Ukraine (2012) has become imperative for researchers and practitioners whose activities are related to the scope of legal psychology and procedural criminal law.

The new Criminal Procedure Code has no special norms governing the appointment specificity of forensic and psychological inquiry (except for Art. 486 CPC of Ukraine), so the general norms of specific expert knowledge application may appoint a forensic and

psychological inquiry. In the course of criminal cases assize for crimes committed by juveniles, forensic and psychological inquiry is applied when there is no doubt in mental health of investigated person. This is because of the need to establish the ability of the juvenile to realize the content and meaning of their actions and to control them. It is believed that the prosecutor during the preliminary investigation of the criminal offense committed by the juvenile for the first time or the last committed a minor offense or careless crime of medium gravity without the use of criminal sanctions has to hold a series of consultations with a professional psychologist on the basis of moral certainty and in order to Part 1 of Art. 497 CPC Ukraine to seize the court with petition in written form as to the application to the juvenile defendant of compulsory educational measures. Thus, the regulatory characteristics of the new Criminal Procedure Code of Ukraine (2012) allow and extend the appointment of forensic and psychological inquiry and the use of other forms of effective application of special psychological knowledge that serve as an additional argument (proof) in criminal proceedings.

Keywords: *psychological examination, psychiatric examination, optimization, special knowledge, re-education, specialist-psychologist, persuasions, proofs.*

Надійшла до редакції 27.11.2012

В.О. Біляєв

кандидат юридичних наук, доцент
(*Донецький юридичний інститут МВС України*)

УДК 343.97

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПОБУДОВИ ПІДРОЗДІЛІВ КАРНОГО РОЗШУКУ

З використанням системного аналізу розглянуто проблеми структурно-функціональної побудови підрозділів карного розшуку, надано пропозиції щодо її удосконалення відповідно до сучасних правових умов.

Ключові слова: *підрозділи карного розшуку, структурно-функціональна побудова, принцип спеціалізації.*

Постановка проблеми. Забезпечення та захист особистих прав і свобод людини, захист власності від злочинних посягань є основними пріоритетними завданнями підрозділів карного розшуку ОВС України. Структурно підрозділи карного розшуку входять до складу кримінальної міліції та є найбільш численною та розгалуженою її ланкою. Головне навантаження працівників даної служби полягає у безпосередній протидії злочинності через здійснення оперативно-розшукових заходів з метою виявлення, попередження, припинення злочинних посягань та для забезпечення інтересів досудового слідства. Значний перелік функціональних обов'язків оперуповноважених визначає необхідність їх спеціалізації відповідно до завдань, що реалізуються оперативними підрозділами.

Оперативно-розшукова протидія злочинності здійснюється як в окремих напрямках щодо найбільш небезпечних видів злочинів, так і під час оперативного обслуговування населених пунктів, об'єктів, відповідно до територіальної дислокації та функціональної спеціалізації окремих підрозділів. Численний штат оперативних працівників служби карного розшуку та ши-